

**Program działalności
Poznańskiego Centrum Dziedzictwa
w latach 2024 – 2029**

opracowanie: dr Monika Herkt-Rynarzewska

marzec 2024 r.

Program przygotowany w związku z kandydowaniem na stanowisko
dyrektora Poznańskiego Centrum Dziedzictwa

I. Wprowadzenie – stan wyjściowy

W myśl statutu celem działalności Poznańskiego Centrum Dziedzictwa (PCD) jest upowszechnianie, interpretowanie i ochrona dziedzictwa Poznania, ze szczególnym uwzględnieniem obszaru Pomnika Historii pn. „Poznań – historyczny zespół miasta”. Centrum realizuje swój cel w szczególności poprzez:

- tworzenie, upowszechnianie i dostosowywanie do bieżących potrzeb odbiorców i odbiorczyń dostępnej oferty programowej,
- organizowanie i prowadzenie marek produktowych, takich jak: Brama Poznania, Trakt Królewsko-Cesarski, Centrum Szyfrów Enigma, Galeria Śluza, Fest Fyrtel,
- inspirowanie codziennego rozwoju społecznego i indywidualnego poprzez odwołanie do materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego i dziedzictwa naturalnego Poznania.

Wśród wiodących obszarów działalności instytucji znajdują się: wystawiennictwo, edukacja, turystyka kulturowa, działalność naukowo-badawcza oraz dialog i aktywizacja lokalna. Działalność prowadzona jest w formie stacjonarnej w obiektach, których operatorem jest PCD, w przestrzeni miasta Poznania, jak i poprzez obecność online.

W 2024 r. Poznańskie Centrum Dziedzictwa obchodzi 15. urodziny, nadal niezmiennie od 2009 r. pozostaje najmłodszą instytucją kultury Miasta Poznania. Początkowy rozdział jej historii rozpoczął się w Urzędzie Miasta Poznania, dzięki okolicznościom wygenerowanym poprzez proces rewitalizacji i rozwój turystyki kulturowej, czego efektem była pierwsza marka Trakt Królewsko-Cesarski oraz pomysł na kolejną – Bramę Poznania. Drugi kreowaliśmy już jako samodzielny podmiot – Centrum Turystyki Kulturowej Trakt, stawiając pierwsze kroki w interpretacji dziedzictwa i otwierając w 2014 r. kompleks Bramy Poznania. Kolejne lata przyniosły zaangażowanie się w projekt społeczny Fest Fyrtel oraz wyodrębnienie się marki Galeria Śluza. W 2018 r. na zaproszenie Miasta Poznań instytucja zaangażowała się w realizację Centrum Szyfrów Enigma, które otworzyliśmy dla publiczności we wrześniu 2021r. Osiągnięto tym samym jeden z kluczowych celów w mojej kadencji dyrektorskiej 2019–2024. Następnym ważnym celem w tym okresie dla instytucji i dyrekcji było uporządkowanie komunikacji zewnętrznej, zmiana nazwy na nową, odpowiadającą realiom działalności programowej – Poznańskie Centrum Dziedzictwa – i uspołnienie wizerunku, co nastąpiło wraz z początkiem 2021 r. To właśnie ten rok wyznaczył kolejną cezurę czasową rozwoju instytucji działającej od tej pory w myśl uzgodnionej wspólnie, zespołowo misji, strategii oraz z uwzględnieniem nowej architektury marek. W mojej opinii instytucja należy do grona najbardziej dynamicznie rozwijających się podmiotów dziedzictwa w Poznaniu i Wielkopolsce. Ostatnie lata znacząco umocniły jej pozycję na ogólnopolskiej mapie liderów interpretacji dziedzictwa, zarówno w kontekście praktycznym, jak i naukowo-badawczym. Poznańskie Centrum Dziedzictwa jest z pewnością podmiotem ważnym dla wizerunku

miasta, realizującym cele Strategii Miasta Poznania 2020+ we wszystkich pięciu priorytetach strategicznych (m.in. poprzez współpracę z Wydziałami i Biurami Urzędu Miasta Poznania) oraz cele Poznańskiego Programu dla Kultury 2019–2023, a także wspierającym rozpoznawalność i siłę marki Poznań.

W ewolucyjny rozwój Poznańskiego Centrum Dziedzictwa wpisana jest bieżąca reakcja na to, co dzieje się w otoczeniu. Zmieniamy się, szukamy nowych ścieżek, nie porzucając jednak wartości, które od 15 lat są dla nas ważne – wspólnotowego działania, odpowiedzialności, społecznego zaangażowania i otwartości oraz przedmiotu naszego zainteresowania – dziedzictwa Poznania. Rozwijane i uzupełniane linie programowe wybrzmiewają we wszystkich naszych markach, stanowiąc dla nich wspólny fundament. Do najważniejszych z nich należały i nadal należą:

- dostępność, rozumiana jako likwidowanie barier oraz tworzenie rozwiązań zapobiegających ich powstawaniu w obszarze kultury i turystyki. Przy czym bariery te mogą mieć bardzo różnorodny charakter: fizyczne, intelektualne, czuciowe, emocjonalne, wynikające z negatywnego nastawienia (głównie za sprawą stereotypów), przestrzenne, finansowe, kulturowe (w tym językowe), czy technologiczne. Dostępności nie utożsamiamy jedynie z rozwiązaniami dla osób z niepełnosprawnościami, to pojęcie o wiele szersze i definiujące filozofię działania całej instytucji ukierunkowanej na potrzeby i oczekiwania wszystkich naszych aktualnych i potencjalnych gości, pomocność i otwartość,
- zrównoważona oferta, przez którą należy rozumieć dbanie o właściwy balans pomiędzy: 1) propozycjami dla poznanianek i poznanianków oraz dla przybywających do naszego miasta turystów; 2) ofertą o charakterze odpłatnym i nieodpłatnym; 3) wydarzeniami kreowanymi w naszych placówkach oraz tymi, które realizowane są w przestrzeni miasta, w bliskiej relacji z mieszkańcami i mieszkankami, także w dzielnicach oddalonych od centrum,
- wartościowa przestrzeń publiczna, którą tworzymy zarówno podczas okazjonalnych, czasowych wydarzeń, jak i w formule trwałej dbając o to by była przyjazna środowisku, sprzyjała kontaktom społecznym i społecznej różnorodności. W tym podejściu zawierają się również działania ukierunkowane na udział w procesie rewitalizacji miasta,
- zrównoważony rozwój, który jest jednym z pięciu filarów europejskich ram działania na rzecz dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie wrażliwość na kwestie związane z dbałością o środowisko, krajobraz i dziedzictwo przyrodnicze,
- kultura partycypacji, czyli tworzenie możliwości przejścia z roli odbiorcy, uczestnika do współtwórcy i współdecydenta,
- herstorie na równi z historią, czyli przywracanie pamięci o roli kobiet we współtworzeniu dziedzictwa naszego miasta.

II. Priorytety programowe

Reagując na aktualne trendy społeczno-gospodarcze oraz mając na uwadze realizację celów statutowych Poznańskiego Centrum Dziedzictwa proponuję cztery priorytety programowe na najbliższą kadencję.

1. Interpretacja dla ochrony dziedzictwa

Publikacją kultowej książki Freemana Tildena *Interpretacja dziedzictwa* w 2019 roku rozpoczęliśmy program o charakterze naukowo-badawczym pod nazwą „Interpretacja dla ochrony dziedzictwa”. Prowadząc działalność konferencyjną, seminaryjną i wydawniczą, pragniemy rozwijać pojęcie interpretacji, aby było odpowiednim narzędziem ochrony dziedzictwa. W centrum dyskusji stawiamy zagadnienie publicznego dyskursu dziedzictwa, które chcemy analizować z różnych perspektyw współczesnej nauki i praktyki dotyczącej dziedzictwa, pamięci, edukacji i turystyki. „Interpretacja dla ochrony dziedzictwa” to działanie, które zrodziło się z naszej potrzeby odpowiedzialności, z chęci świadomego kształtowania dziedzictwa oraz codziennej praktyki interpretacyjnej. Kontynuowanie w cyklu 2-letnim ogólnopolskich konferencji oraz wydanie kolejnej publikacji naukowej/popularnonaukowej, tym razem w formie antologii współczesnych tekstów traktujących o interpretacji (w szczególności zagranicznych autorów dla zapewnienia ich dostępności na polskim rynku wydawniczym) uznaję za kluczowe dwa zadania mające decydujący wpływ na dalszy rozwój programu.

2. Dziedzictwo niematerialne

Od wielu już lat fundamentem programowym instytucji jest dziedzictwo Poznania. Skupienie się na nim decydowało i nadal decyduje o wyjątkowości Centrum w skali miasta i kraju. Pozwoliło stworzyć własny, autonomiczny obszar działalności, a także zakorzeni się w lokalnym otoczeniu. W wielu podejmowanych dotąd inicjatywach wybrzmiewa dziedzictwo niematerialne naszego miasta, które prezentujemy i o którym edukujemy poprzez wystawy, warsztaty, wydarzenia artystyczne, spacerzy czy publikacje.

Jak dotąd na krajowej liście dziedzictwa niematerialnego znajduje się tylko jeden poznański wpis – Tradycje kulturowe Bambrów Poznańskich. Z pewnością jednak wiele innych poznańskich tradycji, zwyczajów, obyczajów, praktyk związanych z tradycyjnym rzemiosłem i rękodziełem, wierzeniami i opowieściami, tradycjami muzycznymi, widowiskowymi czy językowymi zasługuje na refleksyjne dostrzeżenie, docenienie i zachowanie dla przyszłych pokoleń. To wspólne zadanie dla wielu środowisk (instytucji kultury i edukacji, środowiska naukowego, badaczy, samorządu, aktywistów społecznych), wymagające spójnej strategii. Pierwszym krokiem do jego realizacji powinny być badania obrazujące stan zachowanego do dzisiaj w przekazie międzypokoleniowym niematerialnego dziedzictwa kulturowego naszego miasta i w zależności od uzyskanych wyników podjęcie kolejnych działań. Od kilku

lat dziedzictwo niematerialne coraz silniej komunikowane jest w strategiach i działaniach m.in. Warszawy czy Krakowa, które powołały w strukturach miejskich specjalne zespoły zadaniowo-eksperckie. Wśród przesłanek tego zjawiska jest z pewnością przekonanie o znaczeniu dziedzictwa niematerialnego dla kształtowania realnego związku mieszkańek i mieszkańców z miastem oraz budowania trwałych więzi społecznych.

Wątkiem, który powiązany jest z dziedzictwem niematerialnym są różnorodne odniesienia do rzek Warty i Cybiny. Ich obecność w krajobrazie Poznania oraz wpływ na jego rozwój, a także rezonowanie w praktykach społeczno-kulturalnych, kształtowało i nadal kształtuje dziedzictwo miasta w ujęciu holistycznym. Pogłębienie refleksji nad dziedzictwem niematerialnym i rzeczonym uznać należy za kolejny ważny krok w rozwoju programowym Poznańskiego Centrum Dziedzictwa w nadchodzących latach.

3. Sieciowanie i umiędzynarodowienie

Poznańskie Centrum Dziedzictwa funkcjonuje w gęstej sieci powiązań i współpracy instytucjonalnej i społecznej, począwszy od tych o charakterze naukowo-edukacyjnym (m.in. UAM, UAP, ODN w Poznaniu, PTL), turystycznym (POT, WOT, PLOT, Szlak Piastowski, Wielkopolski Szlak Pracy Organicznej), kulturalnym (instytucje i organizacje kultury z Poznania i innych miast, artyści i artystki, edukatorzy i edukatorki), sąsiedzkim (Rady Osiedli, Centra Inicjatyw Lokalnych, lokalne organizacje pozarządowe, szkoły) aż po samorządowy (m.in. samorzady związane z Pogromcami Enigmy). Rozwijanie tych powiązań służy wymianie wiedzy i doświadczeń, umożliwia także dostęp do zasobów, które samodzielnie trudno byłoby pozyskać, co w dobie ogólnoswiatowego kryzysu szczególnie zyskuje na znaczeniu. Śmiało można stwierdzić, że pozycja instytucji jako ważnego podmiotu na tzw. rynku kulturowych atrakcji turystycznych w regionie oraz popularyzatorów interpretacji dziedzictwa w ujęciu krajowym jest znacząca i stabilna, niemniej wymagająca stałego, kreatywnego zaangażowania. Wyzwaniem na kolejne lata jest rozwijanie współpracy międzynarodowej, a swoistym oknem na świat dla tego obszaru działalności jest Centrum Szyfrów Enigma. Rozwijanie sieci powiązań w Wielkiej Brytanii (m.in. Bletchely Park, Instytut Polski w Londynie, Instytut Polski i Muzeum gen. Sikorskiego) powinno stać się jednym z ważniejszych zadań instytucji, którego realizacja realnie przełoży się na wzrost rozpoznawalności Poznania na kulturalnej, turystycznej i naukowej mapie Europy.

4. Utrzymanie i rozwój infrastruktury dla działalności kulturalnej

Tylko w 2023 r. z rozmaitych usług kulturalnych i turystycznych przygotowanych przez Zespół Poznańskiego Centrum Dziedzictwa skorzystało prawie 150 tys. osób. Tak intensywne korzystanie z oferty instytucji wymaga stałej dbałości o właściwą jakość infrastruktury, zarówno tej o charakterze ogólnodostępnym dla publiczności, w której realizowane są poszczególne przedsięwzięcia, jak i tej będącej zapleczem organizacyjnym i technicznym. W kolejnej kadencji szczególnie priorytetowym zadaniem będzie poszukiwanie dróg

umożliwiających modernizację ekspozycji i przestrzeni ogólnodostępnych w Bramie Poznania oraz pozyskanie nowych przestrzeni dla działalności edukacyjnej w Centrum Szyfrów Enigma.

III. Zespół

Spójna i systemowa realizacja zadań związanych z dziedzictwem niematerialnym wymaga dodatkowych zasobów kadrowych, podobnie jak działania mające na celu zwiększenie sieciowania i umiędzynarodowienie instytucji. Zwiększenie liczby etatów nie wpłynie jednak znacząco na zmiany w strukturze organizacyjnej PCD. Niektóre z kierunków rozwojowych wymagać będą doskonalenia umiejętności oraz pozyskania nowych, stąd istotnym aspektem polityki kadrowej powinien być rozwój kompetencji pracowniczych.

Kluczowym obszarem, który wymaga pilnego uzgodnienia z Organizatorem jest poziom wynagrodzeń w Poznańskim Centrum Dziedzictwa. Według aktualnych danych średnie wynagrodzenie należy do jednych z najniższych na tle pozostałych instytucjach kultury, dla których Organizatorem jest Miasto Poznań. Zestawiając tę sytuację z wynikami osiąganymi przez instytucję (w tym wysoka frekwencja, ogólnopolskie nagrody i wyróżnienia, stały rozwój różnorodnej oferty) oraz poziomem często bardzo wyjątkowych kompetencji, którym dysponuje Zespół, sytuacja ta wymaga naglącej interwencji.

Zespół Poznańskiego Centrum Dziedzictwa to nie tylko osoby związane z instytucją etatowo. To zdecydowanie szersza społeczność edukatorek i edukatorów, animatorek i animatorów kultury, przewodniczek i przewodników turystycznych, nauczycielek i nauczycieli, społeczników, sojuszników i sąsiadów współpracujących z PCD także z ramienia innych instytucji. Dzięki nim na co dzień realizowana i rozwijana jest zróżnicowana oferta programowa rozumiana jako działanie wspólne i wspólnotowe. Zapewnienie im godnych warunków współpracy, w tym wynagrodzenia, jest również przestrzenią do dyskusji z Organizatorem.

IV. Kierunki rozwoju marek produktowych

Brama Poznania

Brama Poznania zajmuje najsilniejszą pozycję w portfelu marek Poznańskiego Centrum Dziedzictwa. Atrakcja zaprojektowana w formule centrum interpretacji dziedzictwa to miejsce opowiadające o początkach Polski i Poznania, o wyspie katedralnej na przestrzeni dziesięciu wieków aż po współczesność. Z perspektywy prawie 10 lat od jej otwarcia śmiało można stwierdzić, iż zmieniła tzw. lokalny rynek wystawienniczy zwłaszcza w ujęciu placówki przyjaznej rodzinom i młodemu odbiorcy, dostępnej dla osób z niepełnosprawnościami (o czym świadczą liczne nagrody, w tym najważniejsza – Lider Dostępności), a w ujęciu ogólnopolskim „oswoiła” interpretację dziedzictwa w tzw. branży muzealnej. W 2024 r.

świątujemy 10. lecie obiektu poprzez cykl wydarzeń jubileuszowych – będzie to okazja m.in. do podsumowania zmian jakie zaszły w bliższym i dalszym otoczeniu dzięki Bramie Poznania.

Od momentu otwarcia przez obiekt przeszło ponad 1,4 mln osób, oznacza to, iż w wersji minimum skorzystali z przestrzeni ogólnodostępnych i zaplecza obsługi turystów. Ekspozycję zwiedziło ponad 700 tys. osób, w tym znaczny odsetek stanowili turyści krajowi i zagraniczni, co znajduje odzwierciedlenie w ostatnim raporcie podsumowującym sezon turystyczny 2022. Brama Poznania znalazła się na 2. pozycji najczęściej odwiedzanych atrakcji turystycznych Poznania i aglomeracji poznańskiej. Przytoczone dane cieszą, ale jednocześnie obrazują potencjalne zużycie infrastruktury obiektu, w którym przypomnę zachęcamy do aktywnego korzystania z wystawy – dotykania, przesuwania, zaglądania, itd. Najważniejszym i najczęstszym gościem są rodziny z dziećmi, które stanowią około 40% naszych odwiedzających. Z kolei z oferty edukacyjnej, w tym dla grup szkolnych i przedszkolnych skorzystało przez ten czas ponad 120 tys. osób, zdecydowana większość z tych prowadzonych w formie warsztatowej wydarzeń miała miejsce również na ekspozycji. By utrzymać wiodącą pozycję Bramy Poznania jako wizytówki kulturalnej naszego miasta, niezbędna jest modernizacja przestrzeni ogólnodostępnych oraz wystawy poprzez zastosowanie nowych rozwiązań aranżacyjnych i narracyjnych, przyjaznych odbiorcom, w tym grupom z dysfunkcjami i o charakterze międzypokoleniowym. Nadrzędnym celem modernizacji jest podniesienie jakości doświadczenia oferowanego zwiedzającym, umożliwiającego lepsze zapoznanie się z dziedzictwem kulturowym Poznania oraz obniżenie kosztów eksploatacji obiektu poprzez zastosowanie energo- i materiałoszczędnych rozwiązań. Przeprowadzone w 2022 r. badania odbioru ekspozycji przez zwiedzających (kolejny ze zrealizowanych celów w mojej kadencji dyrektorskiej 2019–2024) stanowią kierunkowskaz pożądaných zmian w przestrzeniach wystawienniczych. Poszukiwanie dróg przeprowadzenia ww. modernizacji w obliczu kryzysu finansowego możliwe jest jedynie pod warunkiem zaangażowania finansowego Miasta Poznania oraz pozyskania zewnętrznych funduszy.

Kotwicą medialną Bramy Poznania, a jednocześnie źródłem stałego przychodu jest ekspozycja. Natomiast zróżnicowana oferta programowa jest gwarantem utrzymania i rozwijania stałych relacji z publicznością, w tym w szczególności z mieszkańcami i mieszkankami Poznania oraz aglomeracji. W nadchodzących latach rozwijana będzie oferta rodzinna głównie poprzez warsztaty jako najbardziej sprawczą formułę edukacji kulturowej. Planuje się, aby zainaugurowana w 2023 r. Noc Dziecka (z nocowaniem w obiekcie) stała się tzw. rodzinnym wydarzeniem flagowym Bramy Poznania. Jednym z wiodących obszarów programowych będzie edukacja przyrodnicza i proekologiczna związana m.in. z utrzymaniem trwałości efektów projektu WRPO „Brama otwarta na rzekę” – kontynuowane będą spotkania w Eksperymentalnym Ogrodzie Dziedzictwa oraz w Rzecznym Ogrodzie Ekoedukacji. Znany i lubiany cykl przyrodniczo-kulturalny Rzeka Żywa

w kolejnych odsłonach pojawi się w okresie wakacyjnym nad brzegami Cybiny, zapewniając głównie mieszkankom i mieszkańcom miasta rekreacyjne, kulturalne, edukacyjne i turystyczne formy interpretacji nadrzecznego dziedzictwa miasta.

Brama Poznania ideowo i funkcjonalnie powiązana jest z najbliższym otoczeniem – Ostrowem Tumskim i Śródką. W kontekście wyspy katedralnej jednym z zadań jest dokończenie aktualizacji audiowycieczek. Zaangażowanie śródczanek i śródczan oraz działających tam organizacji i stowarzyszeń pozostanie siłą napędową wielu wydarzeń i projektów realizowanych wspólnie w środowisku sąsiedzkim. Jednym z ważnych momentów tejże współpracy będzie z pewnością rok 2024, w którym przypadają dwa ważne lokalnie i sąsiedzko jubileusze – 600 lat od nadania przez Władysława Jagiełłę przywileju dla Śródki na organizację cotygodniowych targów oraz dwóch dorocznych jarmarków oraz 580 lat nadania praw miejskich miejscowości Ostrówek.

Wśród zbliżających się jubileuszy ważne znaczenie dla działalności programowej Bramy Poznania ma rok 2025, w którym przypada 1000. rocznica koronacji Bolesława Chrobrego na króla Polski (kwiecień), 1000. rocznica jego śmierci (czerwiec) oraz 1000. rocznica koronacji Mieszka II (grudzień). Władcy koronowani w Gnieźnie, pochowani są w Złotej Kaplicy w poznańskiej katedrze. Rocznicą będzie z pewnością okazją do wzmocnienia współpracy na poziomie lokalnym, w najbliższym sąsiedztwie, jak i regionalnym.

Trakt Królewsko-Cesarski

Trakt Królewsko-Cesarski jest najstarszą marką Poznańskiego Centrum Dziedzictwa. Przez cały okres swojego funkcjonowania marka ewoluowała, zmieniła swój charakter, zyskała duże i zaangażowane grono odbiorców i odbiorczyń. Dziś w swojej ofercie programowej ma stałe elementy, cieszące się dużą popularnością, do których należą: Lato na Trakcie (z serią bezpłatnych i otwartych wycieczek tematycznych oraz wydarzeniami: Zabytek Otwarty i Miastoobraz), a także cykl nagradzanych wydawnictw w postaci tematycznych folderów turystycznych (drukowanych i online). Ze względu na duże zainteresowanie ww. działaniami, które wpisały się w ofertę turystyczną Poznania, będą one kontynuowane, z uwzględnieniem nowych wątków z dziejów Poznania.

Ważnym zagadnieniem, związanym z Traktem Królewsko-Cesarskim, istotnym z punktu widzenia całej instytucji jest rozbudowa oferty zgodnie z ideą interpretacji dziedzictwa. Zakłada się opracowanie kolejnych scenariuszy wycieczek zgodnie z zasadami Freemana Tildena na obszary Traktu: Śródki, Starego Miasta i Śródmieścia.

W najbliższych latach działania na Trakcie Królewsko-Cesarskim będą koncentrowały się wokół następujących zagadnień:

- 2024 r. – jubileusz 10-lecia Bramy Poznania (stanowiącej początek Traktu i organicznie z nim połączonej), w ramach którego przewidziane jest zwiększenie aktywności na

- obszarze Śródki i Ostrowa Tumskiego (m. in. organizacja wycieczek interpretacyjnych, organizacja Zabytku Otwartego i Miastoobrazu);
- 2025 r. – 1000. rocznica koronacji i śmierci Bolesława Chrobrego, 1000. rocznica koronacji Mieszka II oraz 730 rocznica koronacji Przemysła II;
 - 2026 r. – 20. rocznica powstania Traktu Królewsko-Cesarskiego, która z pewnością będzie przyczynkiem do podsumowań i podejmowania nowych inicjatyw;
 - 2028 r. – 20. rocznica nadania Poznaniowi tytułu Pomnika Historii, który pokrywa się z przebiegiem Traktu Królewsko-Cesarskiego oraz poruszanej w jego ramach tematyki. Tytuł ten zyskuje coraz większą popularność i znaczenie m.in. poprzez bieżące działania Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Centrum Szyfrów Enigma

Centrum Szyfrów Enigma do rodziny marek Poznańskiego Centrum Dziedzictwa dołączyło w 2021 r., jednak zaangażowanie instytucji w kreowanie tej marki wspólnie z Miastem Poznań sięga 2018 r. Misją placówki jest budowanie powszechnej świadomości, że historia złamania szyfru Enigmy zaczęła się właśnie w Poznaniu, a za sukcesem tym stoją genialni polscy matematycy, absolwenci Uniwersytetu Poznańskiego – Marian Rejewski, Henryk Zygalski oraz Jerzy Różycki. W nazwie placówki kotwicę medialną stanowi hasło Enigma, rozpoznawalne na całym świecie. Jednakże to wynalazki polskich naukowców, współpraca świata nauki, wojska i wywiadu oraz siła determinacji kształtują przekaz marki, pokazując drogę do „dokonania niemożliwego”.

W nadchodzących latach podstawowym zadaniem będzie utrzymanie trwałości projektu dofinansowanego z funduszy unijnych i zagwarantowanie realizacji wyznaczonych wskaźników. W ciągu 30 miesięcy od otwarcia, CSE odwiedziło 100.000 tys. osób, w tym znaczny odsetek stanowili turyści krajowi i zagraniczni, co znajduje odzwierciedlenie w ostatnim raporcie podsumowującym sezon turystyczny 2022 – Centrum Szyfrów Enigma znalazła się na 4. miejscu najczęściej odwiedzanych atrakcji turystycznych Poznania i na 6. miejscu w aglomeracji poznańskiej. Przytoczone dane oraz zdobyte nagrody (m.in. tytuł Wydarzenie Historyczne Roku 2021, Certyfikat Specjalny Polskiej Organizacji Turystycznej z 2022 r. oraz Lider Dostępności w 2022) pokazują potencjał marki, która w bardzo krótkim czasie zdobyła tak znaczącą pozycję. Jednym ze strategicznych kierunków rozwojowych, dotąd nie w pełni wykorzystanych, jest działalność edukacyjna, ukierunkowana w szczególności na grupy szkolne oraz młodzież. Tematyka programu edukacyjnego może poruszać zarówno zagadnienia historyczne, związane z dziedzictwem miasta, jak i te ukierunkowane na popularyzację nauki oraz wzmacnianie kompetencji cyfrowych. Budowanie potencjału edukacyjnego placówki warunkowane jest dostępem do sal edukacyjnych w bezpośrednim sąsiedztwie CSE. Infrastruktura lokalowa, którą obecnie dysponuje placówka, jest zdecydowanie niewystarczająca (jedna niewielka sala dla grupy

15-20 osób). Poszukiwanie dróg pozyskania dodatkowych przestrzeni na korzystnych warunkach od Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (właściciela Collegium Martineum – budynku, w którym znajduje się CSE) jest jednym z zadań stojących przed marką.

Wśród zbliżających się jubileuszy strategiczne znaczenie dla działalności programowej Centrum Szyfrów Enigma ma rok 2029, kiedy to przypada 100. rocznica przeprowadzenia tajnego kursu szyfrów w Poznaniu, w którym wzięli udział wybitni studenci matematyki Uniwersytetu Poznańskiego. Poznański kurs szyfrów był przedsięwzięciem nieszablonowym, zmieniającym dotychczasową praktykę dekryptażu bazującą na umiejętnościach lingwistycznych. W tym samym roku w lipcu obchodzić będziemy również 90. rocznicę konferencji w ośrodku wywiadu w podwarszawskich Pyrach, podczas której zaprezentowano aliantom polskie kopie Enigmy oraz maszyny wspierające dekryptaż: bombę kryptologiczną i płachty Zygalskiego, przekazano im również niezbędną dokumentację techniczną. Jubileusze te z pewnością wzmocnią sieciową współpracę placówki na poziomie lokalnym (m.in. UAM), regionalnym i ogólnopolskim (sieć samorządów powiązanych z pogromcami Enigmy: Bydgoszcz, Cieszyn, Kraszewice, Pobiedziska, Sosnowiec, Szamotuły, Wyszaków nad Bugiem, Warszawa; Muzeum Historii Polski) oraz międzynarodowym (Bletchley Park pod Londynem).

Ważnym obszarem działalności Centrum Szyfrów Enigma będzie również organizacja konferencji branżowych nawiązujących do minionych i współczesnych tajemnic świata cyfrowego, szyfrów i kodów. W 2025 r. odbędzie się w Poznaniu międzynarodowa konferencja kryptologiczna HistoCrypt (International Conference on Historical Cryptology). Niebagatelną rolę w wyborze Poznania na miejsce organizacji konferencji miał list skierowany przez zastępcę Prezydenta Miasta Poznania, p. Jędrzeja Solarskiego do organizatorów, deklarujący zarówno wsparcie finansowe wydarzenia przez Miasto, jak i organizacyjne poprzez Centrum Szyfrów Enigma. Na okoliczność konferencji wspólnie z Urzędem Marszałkowskim Województwa Wielkopolskiego planujemy wydanie albumu promującego samorządy/ miejsca w Polsce związane z pogromcami Enigmy. Kontynuowana będzie corocznie, w kooperacji z Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu, konferencja z cyklu Słowa kluczowe dla środowiska nauczycielskiego, z sukcesem zainaugurowana w 2023 r.

Jednym z wyzwań stojących przed placówką jest poszerzanie i kumulowanie wiedzy na temat dokonań polskich kryptologów, inżynierów, techników, którzy poprzez złamanie szyfru Enigmy zbudowali podwaliny świata cyfrowego. W gronie tych osób szczególne miejsce zajmuje Henryk Zygalski, jedyny poznanianin z urodzenia, który w naszym mieście zdobywał kolejne szczeble edukacji i praktyki zawodowej. Gromadzone w mediotece Centrum Szyfrów Enigma materiały oraz rozwijająca się współpraca z Bletchley Park (w Wielkiej Brytanii Zygalski zamieszkał na stałe po II wojnie światowej) będą punktem wyjścia do wydania

biografii bohatera. Drugą ważną osią programową są herstorie, które będziemy kontynuować poprzez wieloletni projekt „SZYFRODZIEWCZYNY”. Jego celem jest przywrócenie należnej pamięci oraz popularyzacja wiedzy o wybitnych kobietach, prekursorkach w dziedzinie nauk matematycznych, filozoficznych, informatycznych, w kryptologii i służbach wywiadowczych w czasie II wojny światowej, a także o prekursorkach rewolucji cyfrowej. Projekt „Szyfrodziewczyny” włącza w opowieść tworzoną wspólnie ze środowiskiem herstorycznym w Centrum Szyfrów Enigma inspirujące historie o życiu i osiągnięciach wybitnych filozofek, matematyczek, naukowiec, wynalazczyń, kryptolożek i szyfrantek, bohaterskich kurierek i łączniczek oraz wielu innych nieznanymi bohaterkami. Trzecim ważnym, charakterystycznym dla marki, filarem działalności są rezydencje artystyczne, dzięki którym inspirujemy i wspieramy realizację autorskich projektów, które interpretują i odkrywają nowe konteksty kulturowe, w tym artystyczne, złamanie szyfru niemieckiej maszyny Enigma oraz historii stojących za tym sukcesem Polaków. Jak pokazuje praktyka artystyczne, autorskie koncepcje nie stoją w sprzeczności z otwartością na partycypacyjne formy współpracy z publicznością i współkreowania wydarzeń. Właśnie ten model współdziałania ze środowiskiem artystycznym będzie kontynuowany w kolejnych latach.

Nadal nierozwiązaną kwestią pozostaje stabilna organizacyjnie prezentacja oryginalnej maszyny szyfrującej Enigma na ekspozycji głównej Centrum. Do tej pory, dzięki życzliwości różnorodnych podmiotów – Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu, Muzeum Historii Polski i Agencji Wywiadu – udało się w sposób ciągły zapewnić prezentację tego obiektu w oparciu o krótkoterminowe depozyty czasowe (w latach 2021–2023 eksponowaliśmy pięć różnych obiektów). Przyjęta strategia zmienności prezentacji różnych modeli maszyny, gdzie z każdym z nich wiąże się inna, intrygująca historia oraz ciekawostki techniczne, przynosi niezaprzeczalne efekty marketingowe. Jednakże w dłuższej perspektywie ważnym celem dla marki będzie pozyskanie własnego eksponatu (czego nie uda się osiągnąć bez wsparcia finansowego Organizatora) lub uzgodnienie prezentacji obiektu w depozycie długoterminowym.

Centrum Szyfrów Enigma funkcjonalnie powiązana jest z najbliższym otoczeniem – ulicą Święty Marcin – i znajdującymi się tam placówkami nauki i kultury. Kontynuowana będzie współpraca m.in. z Centrum Kultury Zamek i UAM oraz organizacjami i ruchami społecznymi zaangażowanymi w budowę marki Święty Marcin. W tym kontekście niezbędne jest wzmocnienie komunikacji zewnętrznej i widoczności wizualnej Centrum w przestrzeni publicznej.

Galeria Śluza

Zgodnie z wypracowaną w 2020 r. strategią komunikacyjną, Galeria Śluza jest miejscem prezentacji wystaw czasowych, których tematyka dotyczy Poznania i koncentruje się wokół hasła: „To, co istotne. Miasto, ludzie, środowisko”. Wystawy w Galerii to tematyczne,

narracyjne kreacje dotyczące dziedzictwa Poznania. Realizują koncepcję interpretacji dziedzictwa i opowiadają o poruszanych tematach ze współczesnego punktu widzenia, tłumacząc wpływ przeszłości na teraźniejszość oraz pokazując, jak dziedzictwo kształtuje naszą kulturę i współczesność.

W kolejnych latach planowana jest organizacja dwóch wystaw własnych rocznie. Ponadto, w myśl nadrzędnej idei Poznańskiego Centrum Dziedzictwa - działamy wspólnie - kontynuowana będzie współpraca z partnerami zewnętrznymi poprzez wspólną kreację wystaw. Udostępnianie przestrzeni wystawienniczej na przygotowywane przez podmioty zewnętrzne prezentacje, w szczególności Uniwersytetowi Artystycznemu w Poznaniu w ramach zawartego w 2022 r. porozumienia, rozwinie pozycję marki wśród nowych grup odbiorców i odbiorczyń.

Przykładowe tematy planowanych własnych wystaw czasowych:

– **Życie codzienne w czasie II wojny światowej**

Wystawa odwołująca się do 80. rocznicy zakończenia II wojny światowej (2025 r.). Opowiadać będzie o warunkach życia w Poznaniu w czasie wojny oraz bezpośrednio po jej zakończeniu z wykorzystaniem historii mówionych i mikrohistorii.

Przy realizacji wystawy planowana jest współpraca m.in. z Wydawnictwem Miejskim Poznania (zasoby Cyryla – Cyfrowego Repozytorium Lokalnego) oraz Miejskim Konserwatorem Zabytków. Wystawa wpisuje się w wątek: ludzie.

– **Ogródki działkowe w Poznaniu**

Wystawa poświęcona fenomenowi ogrodnictwa działkowego m.in. w kontekście zjawiska i ruchu społecznego. Pokaże historię rozwoju ogródków i rolę Poznania w tym rozwoju (np. w 1935 r. odbył się w naszym mieście V Międzynarodowy Kongres Działkowców), przybliży idee, które stały za zakładaniem takich terenów. Poruszony zostanie też wątek lokalizacji przestrzennej ogródków w Poznaniu, ich powiązania z klinami zieleni oraz znaczenia jako terenów zielonych współcześnie. W końcu pojawi się też temat działkowców - zarówno w formie wspomnień z dawnych lat, jak i aktywności współczesnej.

Przy realizacji wystawy planowana jest współpraca m.in. z Wydziałem Działalności Gospodarczej i Rolnictwa UMP oraz Polskim Związkiem Działkowców. Wystawa wpisuje się w wątki: miasto, ludzie i środowisko

– **Dziedzictwo kulinarne**

Dziedzictwo kulinarne, jeden z przejawów dziedzictwa niematerialnego, zachowuje się dzięki przekazowi międzypokoleniowemu w naszych rodzinach, społecznościach lokalnych i regionalnych. To będzie opowieść o zmianach w jadłospisie poznanianek i poznaników na przestrzeni wieków, pojawianiu się w nim nowych produktów i potraw. Nawiąże do zagadnienia kultury stołu i jej zmian oraz tego, jakich grup społecznych ona dotyczyła w różnych momentach dziejów. Nie zabraknie też listy miejsc bardziej lub mniej kultowych, w których kiedyś jadano – gospody, restauracje, kawiarnie.

Przy realizacji wystawy planowana jest współpraca m.in. z Instytutem Skrzynki (Instytut Dokumentacji, Rozwoju i Promocji Dziedzictwa Kulturowego i Kulinarne Powiatu Poznańskiego). Wystawa wpisuje się w wątek: ludzie.

– **Osiedla mieszkaniowe w Poznaniu**

Wystawa nawiązująca do 60. rocznicy wmurowania kamienia węgielnego pod budowę osiedla Rataje (2026 r.), było to pierwsze modernistyczne osiedle powstałe w Poznaniu. Wystawa przybliży założenia urbanistyczne dzielnicy, w tym aspekty architektoniczne (prefabrykaty, itp.), pokaże zalety i wady tego typu osiedli. Zaprezentowane zostanie także, co na tych terenach znajdowało się wcześniej (aspekt rozwoju urbanistycznego miasta). Drugim ważnym wątkiem będzie temat życia społecznego na osiedlach z wykorzystaniem historii mówionych i mikrohistorii.

Przy realizacji wystawy planowana jest współpraca m.in. ze Spółdzielnią Osiedle Młodych. Zakłada się przygotowanie wystawy w takiej formie aranżacyjnej, aby mogła ona zagościć w ratajskich osiedlowych domach kultury (np. Orle Gniazdo). Wystawa wpisuje się w wątki: miasto i ludzie.

– **Czas wolny**

Wystawa opowiadająca o przestrzeniach rekreacji powstających w Poznaniu i okolicach. Pokaże, jak rozwijała się sama idea czasu wolnego, kto mógł sobie na niego pozwolić i w jakim wymiarze na przestrzeni ostatnich 100-200 lat. Zaprezentowane zostaną miejsca w Poznaniu, które powstawały z myślą o rekreacji (m.in. łazienki rzeczne, Sołacz, pływalnia miejsca na Niestachowskiej) oraz w najbliższej okolicy (np. Puszczykowo jako „letnisko” dla Poznania). Pojawi się również wątek rozwoju wczasów pracowniczych w PRL i ośrodków wczasowych (np. poprzez przywołanie kilku przykładów ośrodków w innych częściach kraju, które należały do poznańskich zakładów). Nie zabraknie tzw. współczesnego aneksu – gdzie i jak dziś poznaniaki i poznaniacy spędzają czas wolny w swoim mieście. Wystawa wpisuje się w wątki: miasto, ludzie oraz środowisko

– **Cyryl Ratajski i jego czasy**

W 2029 roku przypada 100. rocznica Powszechnej Wystawy Krajowej, stąd pomysł, aby w ten jubileusz wprowadziła nas wystawa, która pokaże Poznań w XX-leciu międzywojennym poprzez postać ówczesnego prezydenta miasta Cyryla Ratajskiego. Wystawa przybliżyć będzie jego sylwetkę oraz pokaże rozwój Poznania w ramach przygotowań do PeWuKi, kiedy to podjęto szeroko zakrojoną akcję modernizacji infrastruktury miejskiej. Wystawa wpisuje się w wątki: miasto i ludzie.

Przytoczone przykłady to wybór projektów wystaw, które przybiorą konkretny kształt i harmonogram dzięki profesjonalizmowi i zaangażowaniu Zespołu Poznańskiego Centrum Dziedzictwa. Każda z wystaw, zgodnie z wypracowanymi w kilku ostatnich latach standardami: 1) prezentowana będzie w językach polskim oraz angielskim; 2) zawierać będzie program dostępności; 3) rozszerzona zostanie o dedykowany program towarzyszący;

4) utrwalona zostanie w formie on-line na platformie www.galeriasluza.pl. Wystawy w warstwie narracyjnej i aranżacyjnej opracowane będą z myślą o konkretnych grupach odbiorców, w tym m.in. rodzinach z dziećmi.

Galeria Śluza zajmuje ważne miejsce w portfelu marek Poznańskiego Centrum Dziedzictwa, a liczne grono jej odbiorców w znaczący sposób wpływa na pozycję Instytucji na mapie atrakcji kulturalnych Poznania. Marka ta daje szansę na poszerzenie publiczności instytucji m.in. o młodych dorosłych. Jest to jeden z priorytetów na najbliższe lata, którego urzeczywistnienie silnie powiązane jest m.in. ze znakomicie rozwijającą się współpracą z Uniwersytetem Artystycznym w Poznaniu.

Fest Fyrtel

W 2022 r. metodą współuczestniczącą (m.in. przy współpracy z przedstawicielami Rad Osiedli) został opracowany dokument kierunkowy związany z dalszym rozwojem marki Fest Fyrtel, obejmującej swym zasięgiem Łazarz, Wildę i Jeżyce – trzy poznańskie dzielnice o silnym charakterze, które razem stanowią strefę śródmiejską otaczającą centrum Poznania. Kluczowa dla marki była decyzja o sprofilowaniu jego odbiorców i odbiorczyń na mieszkańców dzielnic. Każdy fyrtel z osobna tworzy oryginalny świat, budowany przez ludzi mocno związanych ze swoim sąsiedztwem.

Działania programowe związane z marką Fest Fyrtel będą koncentrować się na wyróżnikach dzielnic, wskazanych w ww. dokumencie kierunkowym:

- rynki – każda z dzielnic ma swój rynek – takie założenie architektoniczne, urbanistyczne i funkcjonalne jest unikatowym rozwiązaniem w skali kraju;
- kamienica i jej fenomen – wyjątkowy i duży zespół kamienic z przełomu XIX i XX wieku z bogactwem form architektonicznych oraz zasobem prywatnych historii i opowieści ich mieszkańców;
- mieszczaństwo dzielnic – kultura mieszczańska wykształcona historycznie poprzez ciągłość osadnictwa, etos poznaniaka – rodziny, pracy i życia codziennego, aktywność obywatelska, działania społeczne, współpraca. Są to wątki, które znakomicie wpisują się w zadanie związane z głębszą refleksją nad dziedzictwem niematerialnym naszego miasta.

Fundamentem marki jest zakorzeniona w dziedzictwie współpraca lokalna na rzecz mieszkanki i mieszkańców dzielnic. Przejawia się ona w podejmowaniu rozmaitych inicjatyw zarówno z Radami Osiedla, Centrami Inicjatyw Lokalnych, szkołami, organizacjami pozarządowymi czy też lokalnymi działaczami i aktywistami, którym bliskie jest dziedzictwo najbliższej okolicy. Między innymi przy ich zaangażowaniu zakłada się rozpoznanie potencjału i możliwości organizacji na Jeżycach, Łazarzu i Wildzie lokalnych punktów interpretacji dziedzictwa. To miejsca ukazujące specyfikę każdej z dzielnic w formie

niewielkiej narracyjnej ekspozycji, prezentującej lokalne dziedzictwo. Dobrym przykładem takiego rozwiązania jest Gabinet Wolski przy Muzeum Woli, oddział Muzeum Warszawy (stała, niewielka przestrzeń prezentująca dziedzictwo Woli zorganizowana tak by najlepiej oddawać przemiany krajobrazowe, kulturowe i społeczne dzielnicy).

Ważnym wydarzeniem dla marki Fest Fyrtel (w szczególności dla obszaru Łazarza) będzie 100. rocznica Powszechnej Wystawy Krajowej, przypadająca w 2029 r. W związku z powyższym planuje się bliższą współpracę z Radą Osiedla Łazarz oraz Międzynarodowymi Targami Poznańskimi, w celu świętowania jubileuszu.

V. Finansowanie

Jak wynika ze sprawozdań z wykonania planów finansowych za lata 2019–2022 przychody własne finansowały średnio około 10% kosztów funkcjonowania Poznańskiego Centrum Dziedzictwa. Wynik ten jest zaniżony poprzez wskaźniki wypracowane w okresie pandemii 2020–2021 (poziomo 5–7%), gdyż przykładowo w roku 2023 osiągnął poziom ponad 16%. Proponowany program działalności został przygotowany z myślą o utrzymaniu stabilnego wskaźnika przychodów.

Z uwagi na planowane zwiększenie zakresu działań w związku z podjęciem tematyki dziedzictwa niematerialnego i współpracy międzynarodowej konieczny jest wzrost corocznej dotacji podmiotowej zapewnianej przez Organizatora. Niezbędne jest również zapewnienie przez Organizatora środków w Wieloletnim Planie Finansowym Miasta Poznania na modernizację ekspozycji Bramy Poznania oraz przestrzeni ogólnodostępnych (w pierwszym etapie na przygotowanie koncepcji modernizacji oraz niezbędnej dokumentacji projektowej, co zazwyczaj jest warunkiem niezbędnym dla możliwości ubiegania się o dofinansowanie zewnętrzne).

Poznańskie Centrum Dziedzictwa będzie kontynuowało pozyskiwanie środków zewnętrznych na działania programowe m.in. ze źródeł pozostających w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Muzeum Historii Polski i in. Podejmowało będzie również współpracę ze środowiskiem NGO w formie np. partnerstwa, celem sięgnięcia do źródeł, które z uwagi na różnorodne uwarunkowania formalno-prawne, pozostają poza możliwościami bezpośredniego aplikowania przez instytucję samorządową.